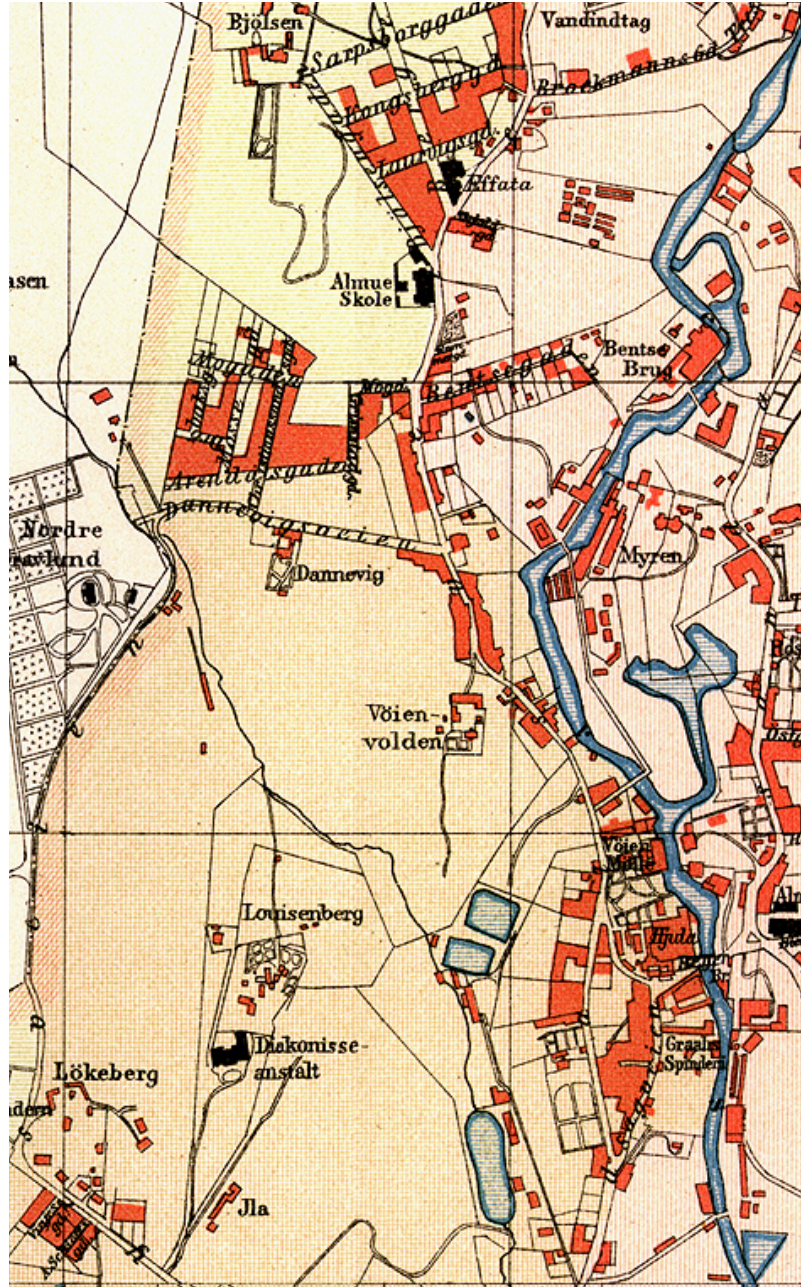

Nordkantkatedralen

Sagene kirkes historie, arkitektur, symbolikk og utsmykning

◀ Det store kartet er fra 1887. Kristiania Indremisjon har bygd misjonshuset Effata i Bergensgata 1 på Bjølsen, Sagene menighets første kirkelokale. Sletta nord for Dannevigsløkka er avsatt til å bygge Sagene kirke.

På kartutsnittet fra 1900 er navnet Gråbeinsletta tatt med og kirken er bygd. Sletta skal ha navnet sitt etter et «slag» som skal ha stått mellom ulver og hunder i 1671. Sletta fikk navnet offisielt i 1891, altså samme år som Sagene kirke sto ferdig.

Kirken ble bygd på en del av Gråbeinsletta. ▶ På den vestre delen av sletta ble det i årene 1920-22 anlagt en park. Skulpturen ved enden av bassenget, «Ung mann» av Jørgen Gudmundsen-Holmgreen, ble satt opp i 1947. (Fotoet er fra 1950. Fotograf fra Henriksen & Steen a.s. Fra Oslo Museums bildearkiv.) I 1914 mente bystyret at plassen burde ha et mer kristelig navn og kalte den Luthers plass. Men i 1923 fikk den tilbake sitt lokalhistoriske navn.

Forsidefoto:
Jon Andreas Hasle

Innhold:

4 Vekkelse i den nye bydelen	38 Et romantisk orgel
11 Katedralen på Gråbeinsletta	41 Lovsangstårnet
14 Kirkerommets tause tale	45 Sentralt i livet på Sagene
24 Glassmalerier i alle himmelretninger	47 Kilder. Orglenes disposisjoner
34 Sidekapell for bønn og barn	

Vekkelse i den nye bydelen

Vøyenfallene med Beierbrua. Glademøllen til høyre. På vestsida av elva ligger flere av de gamle sagbrukene. Her ble Hjula veveri bygd i 1855. Kunstner: Peter Christian Frederik Wergmann. (Oslo Museum)

Den første bebyggelsen på Sagene er sporet tilbake til 1300-tallet. På den tiden var det **Nonneseter kloster** som eide det meste av Sagene, og klosteret eide også de første bedriftene ved elva; fiskeri, møllebruk og sagbruk. Nonneseter kloster lå omtrent ved det som i dag er krysset Grønlandsleiret/Schweigaardsgate. I middelalderen eide dette benediktinerklosteret hele 272 gårder i østlandsområdet, bl.a. Store Aker gård.

Forsteder i Bymarken

Etter at det gamle Oslo brant i 1624, anla kong Christian IV (kvart) den nye byen Christiania på vestsiden av Bjørvika. Fem år seinere ble fem gårder lagt ut som bymark for Christianias innbyggere, det var gårdene Aker, Valle, Stein, Vøyen og deler av Lindern. Datidens byhusholdninger var for en stor del basert på selvforsyning, og de fleste borgere holdt husdyr og drev hagebruk. Allerede på 1600-tallet vokste det fram forsteder i Bymarken,

Hjula veveri i 1886. Maleri av Wilhelm Peters. Foto: Andreas Harvik, Nasjonalmuseet.

med Pipervika, Vaterland og Sagene som de eldste.

De fleste som bodde på Sagene, var knyttet til sagbruksindustrien. De første

oppgangssagene ble bygd på 1400-tallet, de fleste på 15-1600 tallet. På begynnelsen av 1800-tallet var det til sammen 24 sagbruk langs hele Akerselva. Mange av

Det hendte nok at fabrikkjentene hang på rekkverket på Beierbrua i middagspausen. Der står de ennå, lagd i bronse av Ellen Jacobsen i 1986. Foto: Jon Andreas Hasle

disse lå ved Vøyenfallene, mellom Bentsebrua og Sannerbrua. Her lå sagbrukene tett i tett.

Tidobling av folketallet

Virkelig fart i bosetningen på Sagene ble det med veksten i den industrielle virksomheten ved Akerselva i 1830-50-åra. F.eks. hadde Hjula Veveri og Vøien Spinneri en arbeidsstokk på til sammen 1200, mest kvinner. I 1880-åra var Hjula Veveri Norges største industribedrift med 800 ansatte.

Byens befolkning vokste raskt. Det var stor innflytting, særlig fra Romerike, Odalen, Solør, Mjøsbygdene og Østfold. Disse folkenes dialekter «smeltet sammen» og

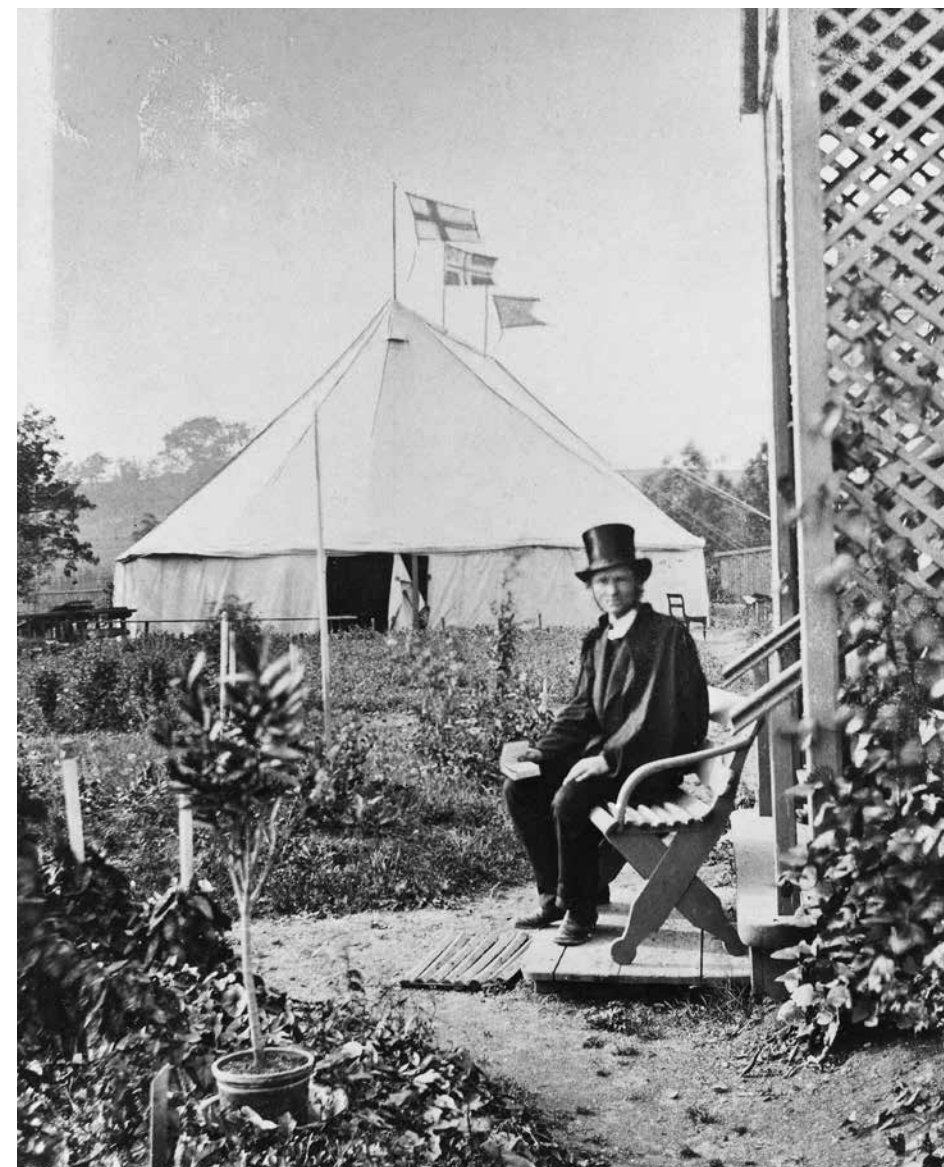
utviklet seg til østkant-dialekten i Oslo. I 1845 bodde det drøyt 25 000 i Christiania. Ved århundreskiftet var antallet tidoblet.

Fra 1624 var det påbudt å bygge i mur innen byens grenser. (Dette ble innskjerpet etter den store bybrannen i 1708.) Denne byggemåten var for dyr for de mange innflytterne, og det oppsto forsteder med trehusbebyggelse. Det meste som står igjen av dette, finner vi i området Damstredet/Telthusbakken og i Maridalsveien på Sagene. I 1859 ble bl.a. Grønland og områdene nordover på begge sider av Akerselva innlemmet i byen, også Sagene. (Bjølse og Torshov fulgte etter i en byutvidelse i 1878.)

I begynnelsen var det en blandet befolkning på Sagene. Både fabrikkieiere og arbeidere bosatte seg nær fabrikkene. Men i 1860-70-årene ble det bygd nye boligområder lengre vest i byen, bl.a. Hegdehaugen og Uranienborg, og de høyere sosiale klasser flyttet dit. Sagene ble arbeiderstrøk, slik det er skildret av Oskar Braaten.

Og slik var det i drøyt hundre år, fram til 1990-årene. Da begynte unge, velutdannede mennesker å flytte til østkantområder som Grünerløkka, Sagene, Torshov, Grønland, Kampen og Gamlebyen. De tiltrekkes av nærheten til sentrum, god offentlige kommunikasjon, uteliv, handel og kulturliv.

Høsten 1875 var det vekkelsestid på Sagene. Den driftige pastor Johan Storjohann hadde 80 møter i løpet av tre måneder, i et møtetelt på Gråbeinsletta, med 5-600 deltakere på alle møtene. Her er Storjohann foreviget foran møteteltet. Han forsto snart at det måtte bygges misjonshus på Sagene eller Bjølse. (Ukjent fotograf/ Oslo Museum)

Samarbeidet med Christiania Indremisjon var viktig på Sagene også etter at Johan Storjohann hadde sluttet. Oscar Hvalbye (1864-1938) arbeidet for Christiania Indremisjon og var hjelpeprest i Sagene menighet fra 1893 til 1897. Ved siden av preste-gjerningen utmerket han seg som en ivrig fotograf. Han samarbeidet med sin gode venn Anders B. Wilse. Hvalbyes fotosamling ble gitt til Oslo Bymuseum i 1986.

Møtetelt på Gråbeinsletta

Beboerne på Sagene hadde på 1800-tallet **Gamle Aker kirke** som sin soknekirke. Det var et veldig stort sokn, hele Aker herred, fra Nordmarka til Oppegård og fra Bærum til Gjelleråsen.

I 1875 var det vekkelsestid på Sagene. Den driftige presten Johan Storjohann (1832-1914) ble ansatt som sekretær i Christiania Indremisjon i 1874. Da hadde han vært sjømannsprest i London fra 1868 til -72 – etter at han i 1864 tok initiativet

til stiftelsen av Den norske Sjømannsmisjon (nå Sjømannskirken). I London hadde han fått ideen om å bruke møtetelt. Og nå fikk han et telt i gave fra «varmhjertede engelske kvinner». Teltet ble reist på Gråbeinsletta (der Sagene kirke senere ble bygget). Og fra 8. august til 10. november 1875 holdt han 80 teltmøter, med 5-600 tilhørere på hvert møte. Det var vekkelse på Sagene.

Og Johan Storjohann satte i gang med å bygge et misjonshus, Effata, på hjør-

Misjonshuset Effata i Bergensgata 1, var sentral i Sagene menighets virksomhet de første årtiene. Storsalen var rikt utsmykket. Misjonshuset ble revet i 1970, etter en avtale med Kirkens Bymisjon. De bygde en stor blokk som i dag bl.a. rommer to behandlingsinstitusjoner for rusmisbrukere. Sagene menighet har møtelokaler i bygget. Fra begynnelsen av 2000-tallet er de leid ut til pinsemenigheten Filadelfia, som driver barne- og ungdomsarbeider. Begge foto: Anders Beer Wilse, 1935. (Oslo Museum)

Johan Nordal Brun var Sagene menighets første sokneprest (1880-1905).

net av Bergensgata og Maridalsveien. Bygningen hadde opprinnelig vært en treetasjers pakkbod på Grønland torg. Misjonshuset ble tatt i bruk allerede 9. april 1876. I tillegg til regelmessige møter i Effata holdt Storjohann andakter på en rekke av bedriftene i området.

Johan Storjohann fortsatte som sekretær i Christiania Indremisjon fram til 1880. I 1893 ble Effata gitt til den nyopprettede Sagene menighet, mot at Indremissionen fikk avtale om faste

møtedager. (Christiania Indremisjon er forløperen til Kirkens Bymisjon i Oslo.)

Eget sokn i 1880

I 1880 var befolkningen på Sagene blitt så stor at byens myndigheter mente den burde bli et eget sokn, med sin egen kirke. **Sagene menighet ble opprettet ved kongelig resolusjon av 29. mai 1880.** Siden er tre menigheter blitt skilt ut fra Sagene: Lilleborg i 1917, Torshov i 1929 og Iladal i 1938. (I 2016 ble Sagene og Iladal

Halfdan Møller (1862-1925) var en meget aktiv residerende kapellan i Sagene fra 1898 til 1919. Han ledet bl.a. et svært omfattende ungdomsarbeid. Lik sin forgjenger, Hvalbye, var Møller en ivrig fotograf. Oslo Museum har mange av hans bilder fra Sagene. (Søk på Halfdan Møller i oslobilder.no.) Etter tida i Sagene ble Møller sokneprest i Ullern.

slått sammen igjen til én menighet, men nå med to kirker.)

En snau måned etter at Sagene menighet var opprettet, den 21. juni, fikk kallskapellan Johan Nordal Brun i Gamle Aker menighet tilbud om å bli sokneprest i den nye menigheten. Han takket ja, og ble utnevnt 10. juli 1880. Virksomheten i den nye menigheten kom raskt i gang. Guds-tjeneste ble holdt i «missionshuset Effata». Det ble innviet til kirkelig bruk 10. oktober i 1880. (Johan Nordal Brun må ikke forveksles med biskopen og salmedikteren som levde snaue hundre år tidligere.)

En pionermenighet

Det var mye fattigdom og vanskelige sosiale kår. Så allerede første året, i 1880, ble Sagene menighetspleie startet, som en kirkelig fattigpleie. Problemet i Sagene menighet var at den hadde flest hjelpetrengende i byen, men samtidig minst penger å hjelpe med. Senere startet menigheten et gamlehjem, en arbeidsstue for barn, «Foreningen til Modarbeidelse af Drikke-trafiken» og en avholdsforening.

Sagene var trolig den første menighet i landet som fikk **menighetsråd**. Det besto av 12 menn over 30 år, «som bruger Naademedlerne og ansees skikkede til at virke for Guds riges Fremme.» Menighetsrådet ble opprettet som en frivillig ordning, 21 år før lov om menighetsråd ble vedtatt. Det første rådet ble valgt på et menighets-

møte 26. november 1899. Et foreløpig, utpekt menighetsråd hadde da fungert i to måneder.

Selv om vi nå foregriper begivenhetene noe, må det nevnes at Sagene var en foregangsmenighet også når det gjaldt arbeid for barn og unge. Den driftige og kreative Halfdan Møller sto sentralt i dette. Han var residerende kapellan i Sagene menighet fra 1898 til 1919. Sammen med en rekke frivillige medarbeidere startet han søndagsskoler og flere ungdomsforeninger med mange ulike aktiviteter: Foredrag, opplesninger, kurs i engelsk, norsk og skrivning, sløyd, kjolesøm, deklamasjon, gymnastikk og «fotballspartier».

I de første 20 årene av det 20. århundre var det også et enormt antall kirkelige handlinger i Sagene kirke, i forhold til i dag. I 1916 var det ikke mindre enn 453 dåp, 483 konfirmanter, 172 bryllup og 307 begravelser.

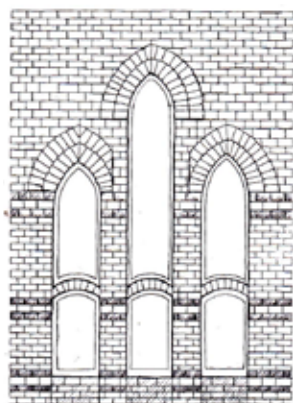
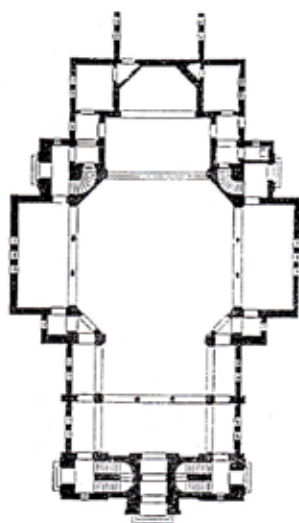
Katedralen på Gråbeinsletta

Et Anders B. Wilse-bilde av Sagene kirke fra 1935, med den opprinnelige smijernslysekronen. (Oslo Museum)

I 1887 utlyste Christiania kommune en arkitektkonkurranse om kirke på Gråbeinsletta på Sagene. Den ble vunnet av Christiania-arkitekten Christian Fürst (1860-1910). Det tok nesten tre år å bygge

Sagene kirke, og det kostet ca. 200 000 kroner. Byggingen ble utført av murmester Ødegaard og tømmermester Aghte. Kirken ble høytidelig innviet av biskop Carl Peter Parelius Essendrop lille julaften 1891.

Christian Fürst utdannet seg ved Technische Universität i Berlin fra 1879 til 1882. Fra -82 til -85 var han assistent for denne tidens største arkitekt for lutherske kirker, Johannes Otzen. Otzen påvirket nesten alle de fremste norske kirkearkitekter på slutten av 1800-tallet, ikke minst Christian Fürst. Fra -85 til -89 arbeidet Fürst i Christiania og tegnet bl.a. Sagene kirke. I -89 vendte han tilbake til Berlin og studerte ved Königlische Akademie der Künste fram til 1891. Seinere tegnet han bl.a. Tostrup-gården, Karl Johans gate 25.

En av ti nygotiske kirker

Sagene kirke er en monumental kirke i nygotisk stil, en form for romantikk innen arkitekturen. I siste halvdel av 1800-tallet ble det bygd hele ti kirker i Christiania/Kristiania i denne stilen, fra Vestre Aker kirke, innviet i 1855, til Paulus kirke, innviet i 1892. Den største av disse kirkene er Trefoldighetskirken, med plass til 1200. Den ble innviet i 1858.

Sagene kirke er bygd av førsteklasses håndverkere. Ikke minst byggingen av Det kongelige slott, fram til 1849, hadde skapt et miljø for godt håndverk i Christiania. Kirken er bygd av upusset, rød tegl fra Borgestad fabrikk ved Porsgrunn og med dekorativ bruk av teglstein i brunsort glasur. Spir og tak er tekket med norsk skifer. Opprinnelig hadde kirken 800

sitteplasser. For å gjøre en mer fleksibel bruk av kirken mulig, fjernet man i nyere tid benker på nordre galleri, bak i kirken og i begge sideskipene. Dette siste ga kirken en møblering som i en langkirke.

Åttekantet symbolikk

Men Sagene kirke er en mellomting mellom en langkirke, en korskirke og en sentralkirke. Hovedskipet er ganske kort, sideskipene enda kortere og hjørnene ved sideskipene er avkuttet, slik at det oppstår et åttekantet, stort sentralrom. Det er ikke mange slike kirker i Norge.

Er man interessert i tallsymbolikk, kan man tenke som i tidligere tider, da de så på en åttekant som en mellomting mellom et kvadrat og en sirkel. Kvadratet var et symbol for jorden og sirkelen for «himmelen», det evige. I sentralrommet i Sagene kirke befinner vi oss altså i en mellomting mellom jord og himmel. Tallet åtte kan også minne oss om de åtte sjeler som ble reddet med Noas ark. Og, endelig, kan åttetallet symbolisere «saligheten», det evige liv. Tanken er at i det livet vi lever nå, går tida sin gang fra uke til uke, alltid sju dager av gangen. Den åttende dagen blir da selve evigheten. (Og «legger man ned» åttetallet, blir det jo symbolet for uendelig.)

Men Sagene kirke er også en korskirke, og dette leder selvsagt tankene imot korset som Jesus led og døde på.

Hjelpeprest Oscar Hvalbye tok dette bildet av den fem år gamle Sagene kirke i 1896. (Oslo Museum)

Ordet «skip» viser at vi ser på kirkebygget (særlig langskipet) som et skip med Guds folk om bord, på vei over livets hav til den himmelske havn. I enkelte kirker er denne symbolikken understreket ved at det henger et seilskip under taket, bak i kirken.

Møterom og kontor

Det diakonale arbeidet har alltid vært viktig i Sagene menighet. Men langt inn i det 20. århundre var også ungdomsarbeidet blomstrende. Lengst øst i kir-

ken, bak alteret, var det opprinnelig to sakristier og en konfirmantsal med plass til 80. I det ene sakristiet er det nå avdelt et lite kjøkken.

I 1974 hadde kirkens kontorbehov vokst, og konfirmantsalen ble innredet til kontorer. I 1999 ble også disse kontorene for små, og menighetskontoret flyttet over gaten, til bygget ved siden av Gråbeinsletta. Da ble konfirmantsalen igjen et kjærkomment møterom, et stort sakristi. I 2009 ble menighetskontoret flyttet videre, til underetasjen i Ilakirken.

Kirkerommets tause tale

Det nordiske ordet *kirke* er dannet av det norrøne *kirkja*. Det stammer fra det gotiske ordet *ciric*, som igjen har sitt opphav i det greske adjektivet *kyriakon* (κυριακόν), «det som hører Herren til». Opprinnelig ble ordet brukt om de kristne, «mennesker som hører Herren til». Men fordi de kom sammen i egne lokaler, ble ordet også brukt om kirkebygg.

Hver søndag i to tusen år har kristne samlet seg for å møte Gud og feire at Jesus stod opp fra de døde og seiret over syndens og dødens makt. Søndagens gudstjeneste er selve pulsslaget i kirkens liv. Men kirken kan tale til oss også om det ikke foregår noe der, gjennom sin kunst, sine symboler, sin arkitektur og sine tradisjoner.

Vi avvæpnes

Hovedinngangen til Sagene kirke er på fronten av den vestre korsarmen, en tofløyet plankedør med rike smijernsbeslag.

Det første lille rommet man kommer inn i, er våpenhuset. Et underlig navn på et rom i en kirke? I gamle dager skulle man legge fra seg våpen i dette rommet. Kirken er et hellig sted, og et fredens sted. Her er Gud til stede på en spesiell måte, med sin kjærlighet og nåde.

Fra våpenhuset kommer man inn under orgelgalleriet. Galleriet hviler på tre lave buegangar (arkader) med flate buer som bæres av to kraftige granittsøyler med tidlig-gotiske søylehoder (kapiteler). Også

kirkens to tverrskip er utført på samme måte, med gallerier som hviler på arkader med granittsøyler.

De fleste stanser opp et øyeblikk når de kommer inn i selve kirkerommet. Belysningen under orgelgalleriet er forholdsvis dunkel, men lengre fram er sentralrommet opplyst av en gedigen lysekrone, og to spotter belyser alterbildet. Ens blick søker naturlig framover, mot koret og alteret. I katolske kirker bøyer man seg og gjør korsets tegn før man går lengre fram i kirken. (Man blir ikke dårlig lutheraner om man gjør dette også i Sagene kirke.)

Tre trappetrinn opp

Koret har sitt navn fra klosterkirkene, fordi det var her tidebønnene ble sunget. Koret i Sagene kirke hever seg tre trappetrinn opp fra resten av kirkerommet. Fra gammelt av er kirkers kor markert på en slik måte, enten ved trapper, søyler eller begge deler. I noen kirker henger det også et krusifiks over koråpningen (f.eks. i Nidarosdomen). Trappene og søylene henspiller på forhenget foran det aller helligste i tempelet i Jerusalem, det som revnet da Jesus døde på korset. Evangelisten Lukas beskriver det slik: «Da falt det et mørke over hele landet helt til den niende time, for solen ble formørket. Forhenget i tempelet revnet etter midten, og Jesus ropte med høy røst: «Far, i dine hender overgir jeg min ånd!» Da han hadde sagt

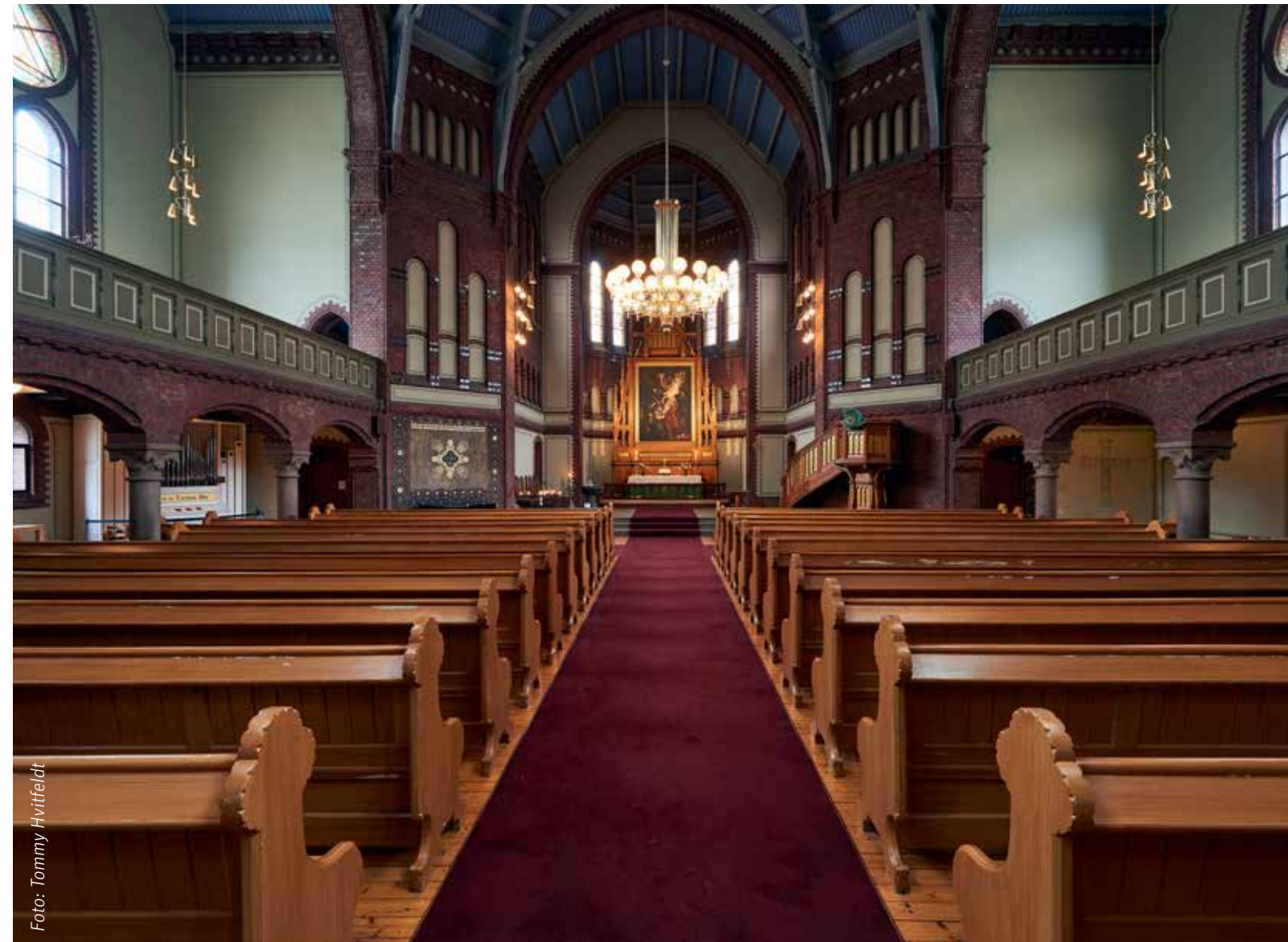

Foto: Tommy Hvitfeldt

«Nedtakelsen av korset». Dette er en kopi av et alterbilde i domkirken i Antwerpen. Originalen er malt av Peter Paul Rubens. Kopien i Sagene kirke ble malt i 1891 av Christen Brun. Foto: Erik Norrud

Karet med eddiken som Jesus fikk drikke av mens han hang på korset. Oppi karet ligger Jesu tornekrone. Blodet på tornekronen har farget eddiken rød. Ved siden av karet ligger plakaten som Pilatus fikk festet til korset, med innskriften «Jesus fra Nasaret, jødenes konge». Foto: Jon Andreas Hasle

det, utåndet han.» (Lukas 23, 44-46)

Forhenget i tempelet stengte vanlige mennesker ute fra alteret. De tre trappe-trinnene i Sagene kirke skal altså minne oss om at Jesus ved sin død på korset åpnet veien for oss alle til det største og helligste i tilværelsen, og til et liv med Gud.

Det dramatiske alterbildet

Dette minnes vi også når vi samles til nattverdmåltid. Gjestene til nattverdmåltidet i Sagene kirke kan se opp på det monumentale og dramatiske maleriet «Nedtakelsen av korset». Dette er en kopi av et alterbilde i domkirken i Antwerpen. Originalen er malt av **Peter Paul Rubens** (1577-1640). Han var en av de mest kjente malerne innen barokken og hadde stor innflytelse på samtidige flamske, franske og engelske kunstnere. Rubens er kjent for sine store malerier preget av realisme, dynamikk og kraftig, symbolsk fargebruk.

På en nærmest brutal måte minner maleriet oss om den grenseløse kjærligheten som gjorde Jesus villig til å lide og dø på korset for vår skyld. Og i våre tyngste stunder kan det være godt å løfte blikket mot Ham som vet alt om vår smerte, sorg og fortvilelse.

De nærmeste vennene tar Jesus ned av korset ved hjelp av et linklede. Til venstre står Josef fra Arimatea, mannen som hadde kjøpt den graven som de la Jesus i. Under ham står jomfru Maria, Jesu mor,

Maria som var gift med Klopas og Maria Magdalena. Til høyre, i rød kappe, står disippelen Johannes, han som Jesus var spesielt glad i, og Nikodemus, fariseeren som kom om natten for å samtale med Jesus. Øverst er det to anonyme medhjelpere. Nederst til høyre er karet med eddiken som Jesus fikk drikke av mens han hang på korset. Oppi karet ligger Jesu tornekrone. Blodet på tornekronen har farget eddiken rød. Ved siden av karet, holdt på plass av en stein, ligger plakaten som Pilatus fikk festet til korset, med innskriften «Jesus fra Nasaret, jødenes konge». Dette var skrevet både på hebraisk, latin og gresk, for at alle skulle kunne lese det. (Rubens har malt «Nedtakelsen av korset» slik evangelisten Johannes har beskrevet det i kapittel 19, vers 16-42.)

Rubens-kopien i Sagene kirke ble malt av **Christen Brun**, som skjenket dette storslåtte bildet til Sagene kirke i 1891. Christen Brun (1828-1905) var bror av kirkens første sokneprest. Han fikk sin kunstutdanning i Düsseldorf og Roma i 1850-årene. Brun malte omkring 50 altertavler, bl.a. «Kristi oppstandelse», det opprinnelige alterbildet i Vestre Aker kirke. Fra 1870 var han teknisk konservator ved Nasjonalgalleriet i Oslo.

Den monumentale rammen til alterbildet er utført i oljet og lakkert furu med staffering (dekor) i gull og blått. Rammen er i sin utforming nærmest som et tverr-

Det er to duker på alteret, et antependium (betyr: som henger ned foran) og en hvis duk. På antependiet er det et kristus-monogram. Foto: Erik Norrud.

snitt gjennom en gotisk katedral, med strebebuer og fialer (dekorative, spisse miniatyrtårn). På siden av og over maleriet er det malte vinblad i sort strek-dekor, på forgylt bunn. Bunnstykket av rammen (predellaen) har tre forgylte felt. Til venstre står teksten: 1. Kor. 11, 26-27. I midten står dette bibelstedet gjengitt: «saa ofte I æder dette brød og drikker kalken, forkynder I Herrens død, indtil han kommer.» Det forbinder alterbildet med nattverdmåltidet, hvor vi spiser Jesu kropp og drikker hans blod, i form av brød og vin. Vi får del i Jesu frelsergjerning, og vi forkynner hans frelse for andre. Til høyre i predellaen står det skrevet Joh. 3, 16, skriftstedet som vi gjerne omtaler som «den lille

Foto: Erik Norrud

bibel», fordi det gjengir Bibelens budskap i et nøtteskall: «For så høyt har Gud elsket verden, at han ga sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt, men ha evig liv.»

Alteret – mot øst – mot soloppgangen

Selv om det er alterbildet som fanger oppmerksomheten vår, er det selve alteret som er det sentrale i en kirke. Alteret er formet som et bord, fordi det brukes til nattverdmåltidet.

På alterbordet er det to duker. Den store alterduken er i en av de liturgiske farger (se avsnittet om prekestolen). Denne duken kalles et antependium (latin for å henge foran). Midt på antepen-

Både alterrammen, alterringen og prekestolen er utført i oljet og lakkert furu. Førsteklasses snekkerarbeid – til ære for snekkersønnen Jesus fra Nasareth. Foto: Erik Norrud.

diet er det brodert et Kristus-monogram, en X og en P som er lagt over hverandre. X og P er de to første bokstavene i det greske ordet Kristus. På sidene står den første og den siste bokstaven i det klassiske greske alfabetet, alfa og omega. Symbolet på at Kristus er begynnelsen og enden i tilværelsen. Oppå antependiet ligger en hvit duk. Langs kanten av denne er det brodert vekselvis kornaks og en kalk. Dette er symboler for nattverdens brød og vin. Midt på duken er det et kors.

På alteret står det to store lysestaker. Det er tradisjon for at den venstre representerer Gud, vår Far, og den høyre står for Kirken, Guds menighet på jorden.

Midt på alteret står et messingkrusifiks (Jesus på korset). Dette krusifikset har en spesiell historie. En privatperson kjøpte det på 1970-tallet på en auksjon i en av Oslos katolske menigheter. Antakelig ble det solgt fordi det er litt skeivt. 40 år senere ble det gitt i gave til Sagene kirke. (En homofil kirkevert har uttalt at han setter pris på symbolikken med det skeive krusifikset: I Sagene kirke blir det «skeive» verdsatt!)

Foran krusifikset ligger det en oppslått bibel. Etter tradisjonen skal den alltid være slått opp på begynnelsen av Johannes-evangeliet, der det står: «I begynnelsen var Ordet.»

Også alterringen i Sagene kirke er utført i oljet og lakkert furu, med staffing i blått og gull. Den er formet som en balustrade (et rekkverk med små utbuktete søyler, balustre). Det er vanlig at alterringen er en halvsirkel. Vi kan tenke oss at den fortsetter inn i de himmelske boliger. Vi feirer nattverd sammen med de himmelske hærskarer og de troende som har gått foran oss. U-formen på alterringen kan også ha sammenheng med at da Jesus spiste sitt siste måltid sammen med disiplene (og innstiftet nattverden), lå de sannsynligvis på benker i u-form, slik bordskikken var i antikken.

Sagene kirke er, som de fleste kirker, bygd med alteret mot øst. Menigheten

Duen på dåpsfresken er symbol på Den Hellige Ånd. Foto: Erik Norrud

sitter vendt mot øst, mot soloppgangen. I Lukas-evangeliet, rett før Juleevangeliet om Jesu fødsel, står «Sakarjas lovsang». Sakarja var far til døperen Johannes. Han profeterte Jesu komme med disse vakre ordene: «Slik skal lyset fra det høye gjeste oss som en soloppgang

og skinne for dem som bor i mørke og dødens skygge, og lede våre føtter inn på fredens vei.» Vi ser også med håp og forventning mot øst, fordi Jesus Kristus en gang skal komme igjen, slik som solen står opp. Og den morgenen skal alt bli nytt.

Dåp i Sagene kirke. Foto: Jon Andreas Hasle. Døpefonten er hugget i svart granitt etter middelalderinspirert modell. Foto: Erik Norrud.

Døpefonten, prekestolen og Den Hellige Ånd

Alle kristne tror på en treenig Gud, Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd – Skaperen, Frigjøreren og Livgiveren. Også Ånden har sine særlige steder i kirken, ved døpefonten, lesepulten og prekestolen.

Døpefonten i Sagene kirke er hogd i svart granitt, etter en middelaldermodell, og formet som et beger. Den er plassert på nordsiden av koret. Skråveggen til venstre for døpefonten har en stor dåpsfreske som ble utført av maleren og overlæreren Carsten Lien i 1919 (anskaffet av Halvdan Møller, som var en aktiv og elsket kapellan i Sagene fra 1898 til 1919). Fresken er holdt i dype jordfarger, som var karakte-

ristiske for den tiden. Innenfor en dekorativ ramme står det skrevet med gullskrift: «La de smaa børn komme til mig. Hindre dem ikke. Thi Guds rike hører saadanne til.»

Midt på fresken er det malt en due, symbolet for Den Hellige Ånd. For når presten har øst vann over hodet til dåpsbarnet, legger han hånden på det og sier: «Den allmektige Gud har nå gitt deg sin Hellige Ånd, gjort deg til sitt barn og tatt deg inn i sin troende menighet. Gud styrke deg med sin nåde til det evige liv. Fred være med deg.»

Dåpsfatet i sølv settes i døpefonten bare når den brukes. I dåpsfatet står Jesu «misjonsbefaling» inngravert, om enn i en forkortet utgave: «Gaar hen, lærer alle

Motivet på den hvite messehakelen i Sagene kirke er Guds lam med korsfane, også kalt seiersfane. Døperen Johannes sa om Jesus: «Se Guds lam, som bærer bort verdens synd.» Rundt hovedmotivet er det ildtunger, for denne messehakelen brukes også i pinsen. Bibelen forteller at man så ildtunger over disiplenes hoder da de fikk Den Hellige Ånd. Foto: Jon Andreas Hasle.

Prekestolen har forgylte fyllinger med stiliserte drueklaser og vinblad. Foto: Erik Norrud.

folk og døper dem i Navnet Faderens, Sønnens og Den Helligaands. Mat. 23, 19.»

I en katolsk messe er nattverden (eukaristien) det sentrale og det som gir alt annet mening. Dette var Martin Luther uenig i. Han mente at prekenen er det viktigste i gudstjenesten. Troen kommer av forkynnelsen, mente han, med henvisning til Rom. 10, 17: «Så kommer da troen av det budskapet en hører, og budskapet kommer av Kristi ord.»

Derfor har prekestolen en mer dominerende plass i lutherske kirker enn i katolske. Den ble plassert slik at alle kunne se og høre, hevet over den lyttende menigheten. Dette ble også oppfattet slik at presten på prekestolen sto i en mellomstilling mellom Gud og mennesker.

I dag er det sjelden prekestolen blir brukt. Prestene ønsker ikke å være distansert fra menigheten, men være en del av

fellesskapet. Derfor holder de sin preken fra «lesepulten», som i Sagene kirke står ved siden av prekestolen. Den kalles «lesepult» fordi det er herfra Guds Ord leses under gudstjenestene. Dette er også plassen til medliturgen. Lesepulten og dens plattform er av nyere dato, beiset/lakkert slik at treverket skal likne på alter og prekestol.

Prekestolen i Sagene ble lagd i 1890, under byggingen av kirken. Den er åttekantet og utført i oljet og lakkert furu, slik som alterringen og rammen rundt alterbildet. På hver av prekestolens sider, og på trappens rekkverk, er det vakre, forgylte fyllinger med stiliserte drueklaser og vinblad utført i sort strekdekor. Bladene er malt lys grønne og druene blek rosa. Jesus sier: «Jeg er vintreet, dere er grenene. Den som blir i meg og jeg i ham, bærer mye frukt. For uten meg kan dere ingen ting gjøre.» (Johannes 15, 5)

Sokneprest Knut Rygh med den grønne messehakelen, den som er mest i bruk i løpet av kirkeåret. Det sentrale motivet er en pelikan som hakker seg til blods for å mate sine sultne unger, når den ikke kan skaffe dem mat på annen måte. Motivet er hentet fra et sogn fra antikken, nedskrevet av Plinius den eldre. I et liknende, gammelt sogn gjenoppvekker pelikanen sine døde unger ved å gi dem sitt eget blod. Dette er derfor et symbol på Jesus. På båndene er det brodert vindruer. Igjen et symbol på Jesu blod. Presten bærer messehakelen under nattverden. Foto: Jon Andreas Hasle

De liturgiske fargene

På prekestolen henger det et lite teppe, et antependium (betyl: det som henger foran). Dette hører med til «kirketekstilene»: Antependier på hovedalteret, på alteret i bønnekapellet og på prekestolen, og prestenes messehakeler og stolaer. Messehakelen bruker presten under nattverden og ved altertjenesten på høytidsdager. Ordet

«hakel» kommer av det norrøne «hakul», som betyr kappe. Resten av gudstjenesten har presten på seg den mindre stolaen, et bredt bånd som henger ned foran.

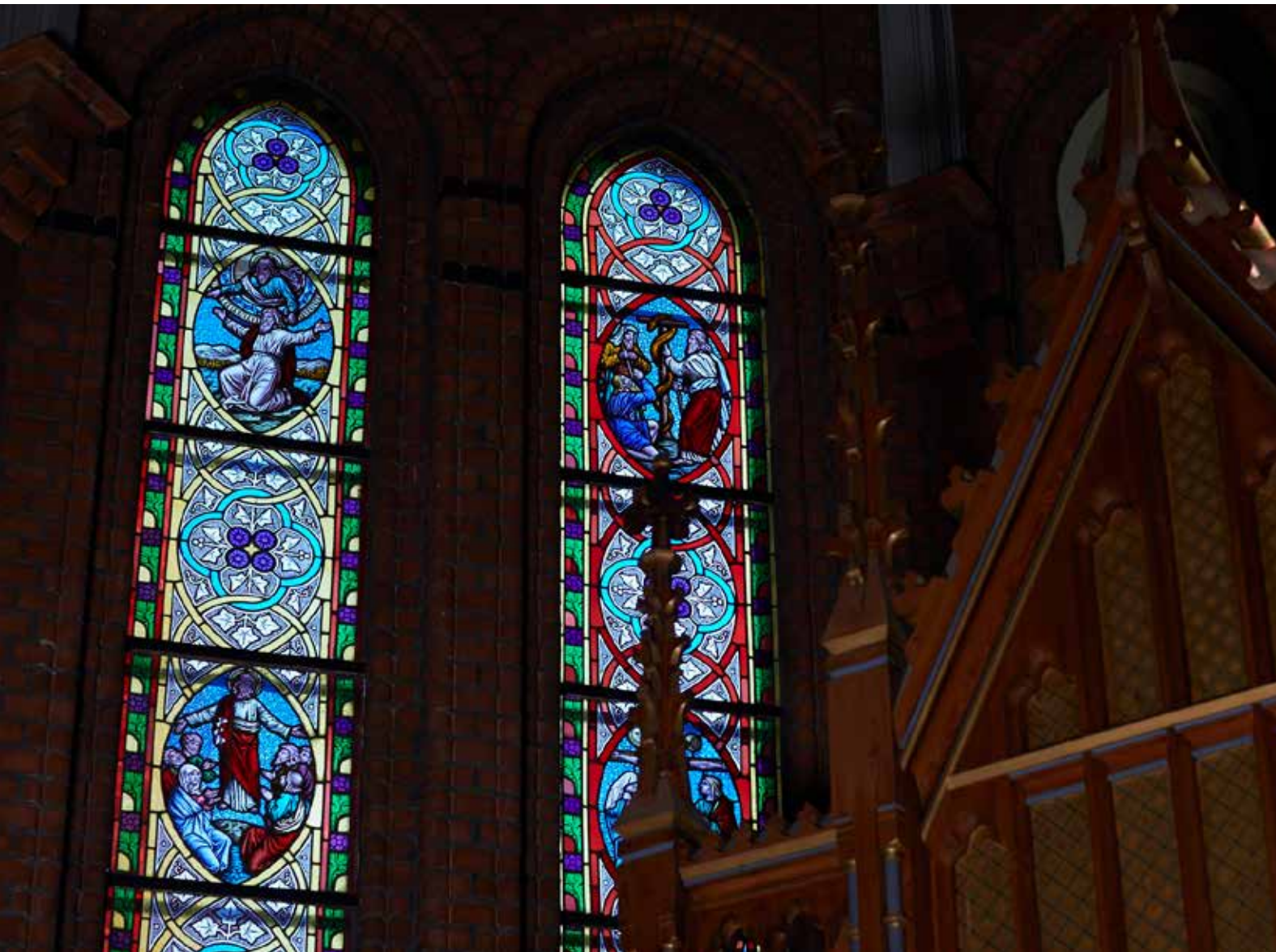
Alle kirketekstilene er i fire varianter. De ulike periodene og høytidene i løpet av kirkeåret markeres med forskjellige farger: Fiolett (eller lilla), hvitt, rødt og grønt.

Hvitt symboliserer glede og renhet og er kirkens festfarge. Hvitt brukes derfor på viktige Kristushøytider, som jul og påske, men også i bryllup, dåp og konfirmasjon. Men hvitt symboliserer også ild og brukes derfor i pinsen. Da fikk disiplene Den Hellige Ånd, som viste seg som ildtunger over hodene deres. **Rødt** symboliserer blod og lidelse og er knyttet til dager for Kristi lidelse i påsketiden og til martyrfester. **Fiolett** er botens og sorgens farge og er knyttet til faste- og adventstiden. Den brukes også i begravelser. **Grønt** symboliserer vekst og liv og brukes i det alminnelige kirkeåret.

Kirkeåret starter ikke 1. januar, men første søndag i advent. Vi begynner med å vente på at Jesus, Frelseren, skal fødes.

De fleste av kirketekstilene i Sagene kirke er gitt av venneforeningen Kirkens Vel på flere tidspunkt mellom 1945 og 1983. I 2011 ble det også kjøpt inn antependier til alteret i bønnekapellet.

Glassmalerier i alle himmelretninger

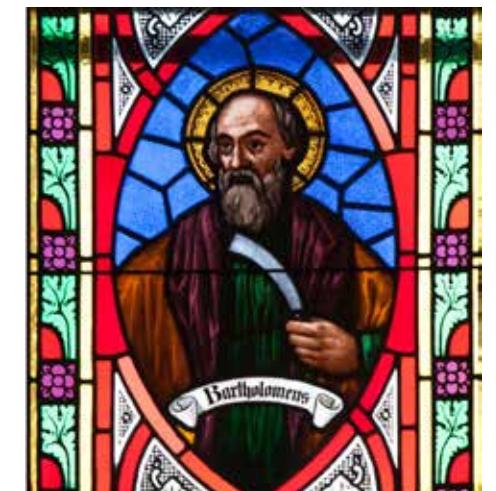
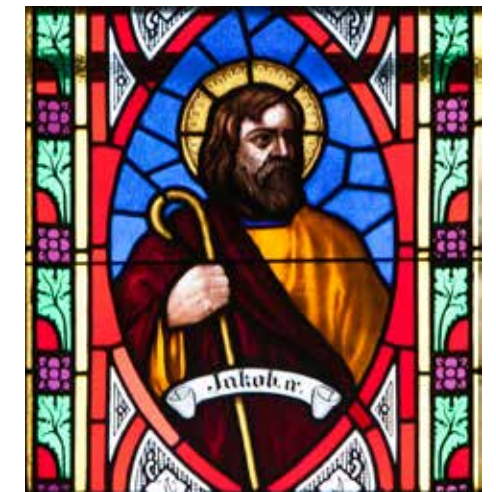

Nærmest alteret er det glassmalerier med motiver fra livet til Jesus og Moses. Lenger fram i koret er det seks vinduer med malerier av tolv apostler.
Foto: Erik Norrud.

I koret er det til sammen ti vinduer med glassmalerier. De fire glassmaleriene helt innerst i koret ble lagd da kirken var ny. De er litt lysere i fargene enn de andre glassmaleriene. Hvert av disse fire vinduene er delt i fem felt, hvorav tre er rent dekorative. Billedfeltene viser hendelser i livet til Moses og Jesus, hendelser som kan sies å ha samme tema. Fortellingene skal «leses» fra høyre mot venstre, altså fra sør mot nord.

De seks glassmaleriene nærmest kirkens sentralrom (tre på hver side) viser de tolv apostlene. (Det greske ordet «apostolos» betyr «en som er utsendt».) Apostlene er avbildet med hver sin *attributt*. I kunsten betyr en attributt en gjenstand som viser hvilken person som er avbildet. De fleste apostlene døde som martyrer (drept på grunn av sin tro). De har våpenet de ble drept med, som attributt. I tillegg til apostlene har også hvert av disse vinduene tre vakre ornamenter.

Apostelvinduene ble bestilt hos glassmester G. A. Larsen i 1906, som «ægte brændte glasmalerier». De er tegnet av Sigurd Nielsen. En kilde oppgir at også rosevinduet og glassmaleriene i sideskipene er laget av disse.

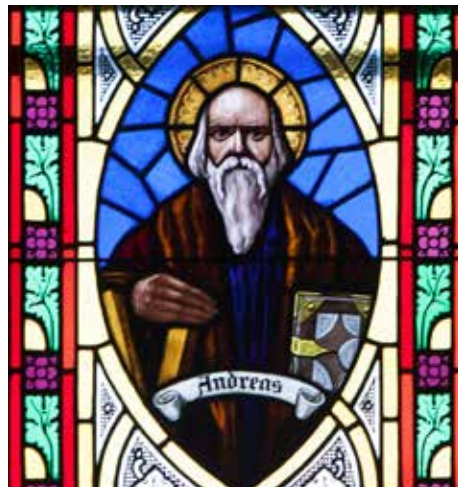

Jakob og Bartolomeus

Hvis vi begynner til venstre på nordveggen, nærmest døpefonten, ser vi øverst apostelen Jakob (sønn av Sebedeus og

bror til Johannes) med en pilegrimsstav. Jakob er pilegrimenes skytshelgen og ligger begravet i Santiago de Compostela i Spania. Dit valfarter hundretusenvís av pilegrimer hvert ár.

Nedenfor ser vi Bartolomeus med kniven som han ble fládd levende med. Ifølge sagnet omvendte Bartolomeus kongen av Armenia. Men da dette ble oppdaget av kongens hedenske bror, lot han Bartolomeus bli fládd levende og deretter halshogd.

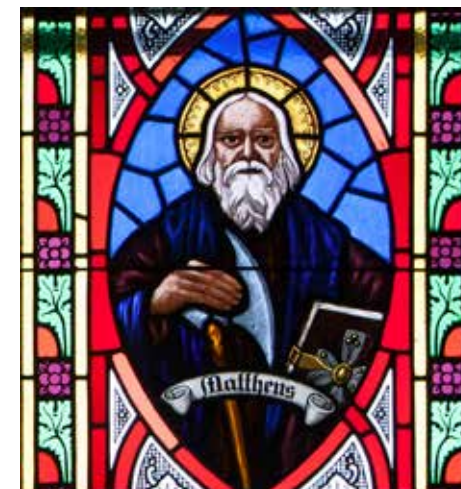
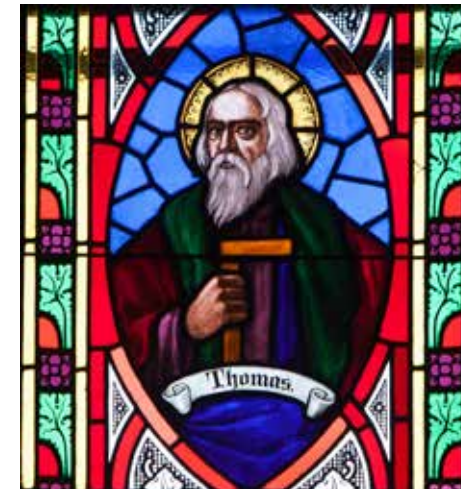

Andreas og Paulus

I neste vindu ser vi Andreas med det x-formede korset han døde på. Andreas er Skottlands skytshelgen, og landets flagg er hvitt med et rødt Andreas-kors. Andreas var den første Jesus kalte til disippel. An-

dreas holder også en bok, som er symbolet for at man er apostel. Andreas regnes som grunnleggeren av det gresk-ortodokse patriarkatet i Konstantinopel.

Nedenfor finner vi Paulus med et sverd (som romersk statsborger hadde Paulus rett til å bli halshogd i stedet for korsfestet). Paulus skriver at han var kalt av Gud til å være hedningenes apostel. Men han var ikke en av de tolv som hadde fulgt Jesus. Da Judas Iskariot tok livet sitt etter å ha forrådt Jesus, valgte de elleve Mattias som en ny nummer tolv (Apostlenes gjerninger 1, 23-26). Men kunstneren i Sagene kirke har valgt å ta med Paulus i stedet.

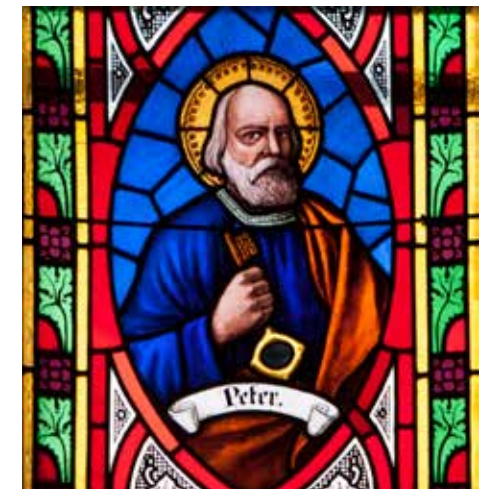

Thomas og Matteus

I vinduet nærmest alteret ser vi Thomas med en vinkelhake, han var snekker og byggmester. Thomas har fått tilnavnet

«tvileren». Han ble først overbevist om at Jesus hadde stått opp fra de døde, da Jesus ba ham ta på sårene sine, på hendene og føttene. Tradisjonen forteller at han forkyste i Persia og India. De kristne i India kalles fortsatt *thomaskristne*.

Under Thomas ser vi Matteus med en øks og en bok. Matteus har fått et av Bibelens evangelier oppkalt etter seg, men det er lite trolig at det er han som er forfatteren.

Peter og Johannes

I apostelvinduene på sørveggen ser vi til venstre Peter med nøkkelen til himmelen (les Matteus 16, 18-19). Den katolske kirken regner Peter som den første paven, og Peterskirken i Roma er oppkalt etter ham.

Johannes er avbildet med giftbegeret

(kalken) som han ble tvunget til å tømme. Han var en av de tre disiplene som sto Jesus nærmest (Peter, Jakob og Johannes).

Simon og Jakob den yngre

Det midterste vinduet viser Simon seloten med et sagblad. Selotene var en jødisk opposisjonsgruppe som startet et religiøst parti, men som siden ble den første terroristorganisasjonen. De ville bevare det gamle jødiske mot hellensk og romersk påvirkning. Ifølge senere kristen tradisjon skal Simon ha drevet misjonsvirksomhet i Persia, der han led martyrdøden ved å bli sagt i to. Han er derfor skytshelgen for tømmerhoggere og skogsarbeidere.(!)

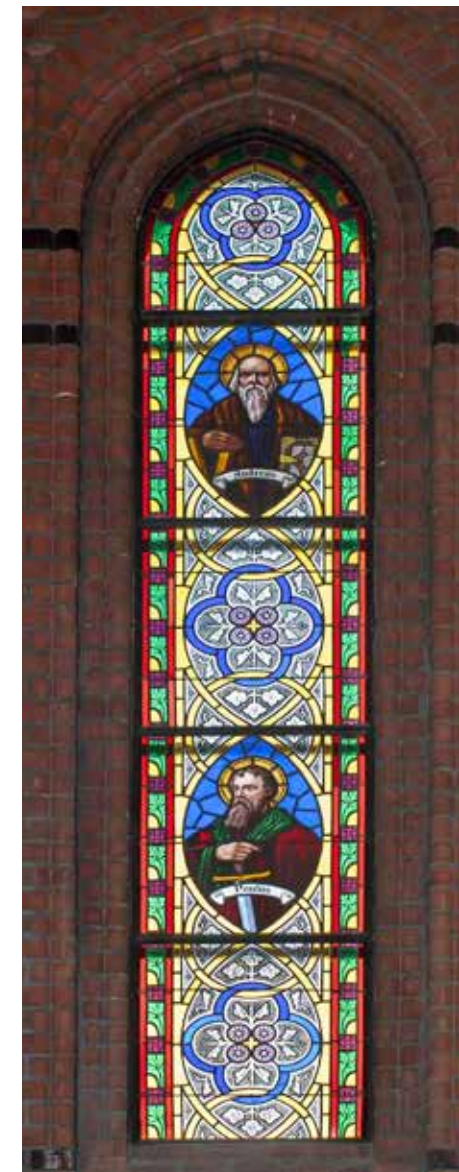
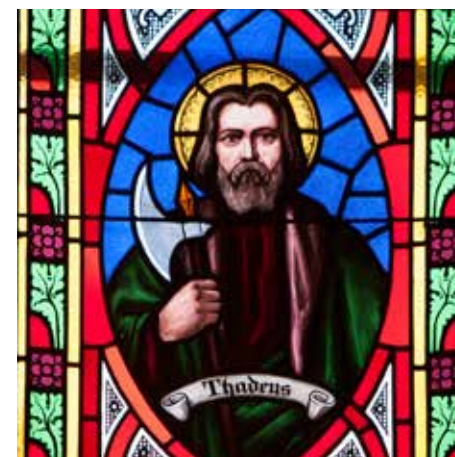

Nederst er Jakob den yngre (sønn av Alfeus) avbildet med en slik kølle som han ble slått i hjel med.

Filip og Judas Taddeus

Det siste vinduet, nærmest prekestolen, viser Filip med korset som han led martyrdøden på, og Judas Taddeus med en hellebard (øks og spydspiss på et langt skaft).

Helt innerst i kirken på begge sider av alteret, er det glassmalerier som viser viktige hendelser i livet til Moses og Jesus. For å «lese» dem i riktig rekkefølge når man er i kirken, må man begynne til høyre

Innvielse til livsgjerning:

- Moses var gjeter for småfeet til svigerfaren da en Herrens engel viste seg for ham i en brennende tornebusk. Der sa Gud til Moses: «Gå av sted! ... Du skal føre mitt folk, israelittene, ut av Egypt.» (2. Mosebok 3.)
- Jesus blir døpt av Johannes i elva Jordan. (Matteus 3, 13-17.)

Guds vilje med våre liv:

- Moses fikk tavlene med de ti bud på fjellet Sinai. (2. Mosebok 19-20.)
- Jesu bergpreken om livet i Guds kjærlighet. (Matteus 5-7.)

Frelse:

- Moses lagde en kopper-slange og hengte den på en stang. Den som rettet blikket opp mot slangen, berget livet. (4. Mosebok 21, 1-9.)
- Jesus ble hengt på et kors. (Johannes 3, 14-16.)

Det lovede livet:

- Gud viser Moses «det lovede landet». Dette uttrykket er i religiøs forstand det samme som «Guds rike». (4. Mosebok 27, 12)
- Kristi himmelfart. «Himmelen» er et annet navn på «Guds rike». Jesus Kristus kom fra Gud (juleevangeliet) og vendte tilbake til Gud (Kristi himmelfart). (Lukas 24, 50-51.)

Det er sju sirkler i rosevinduet i vestgavlen. Sju er et hellig tall.
Foto: Erik Norrud

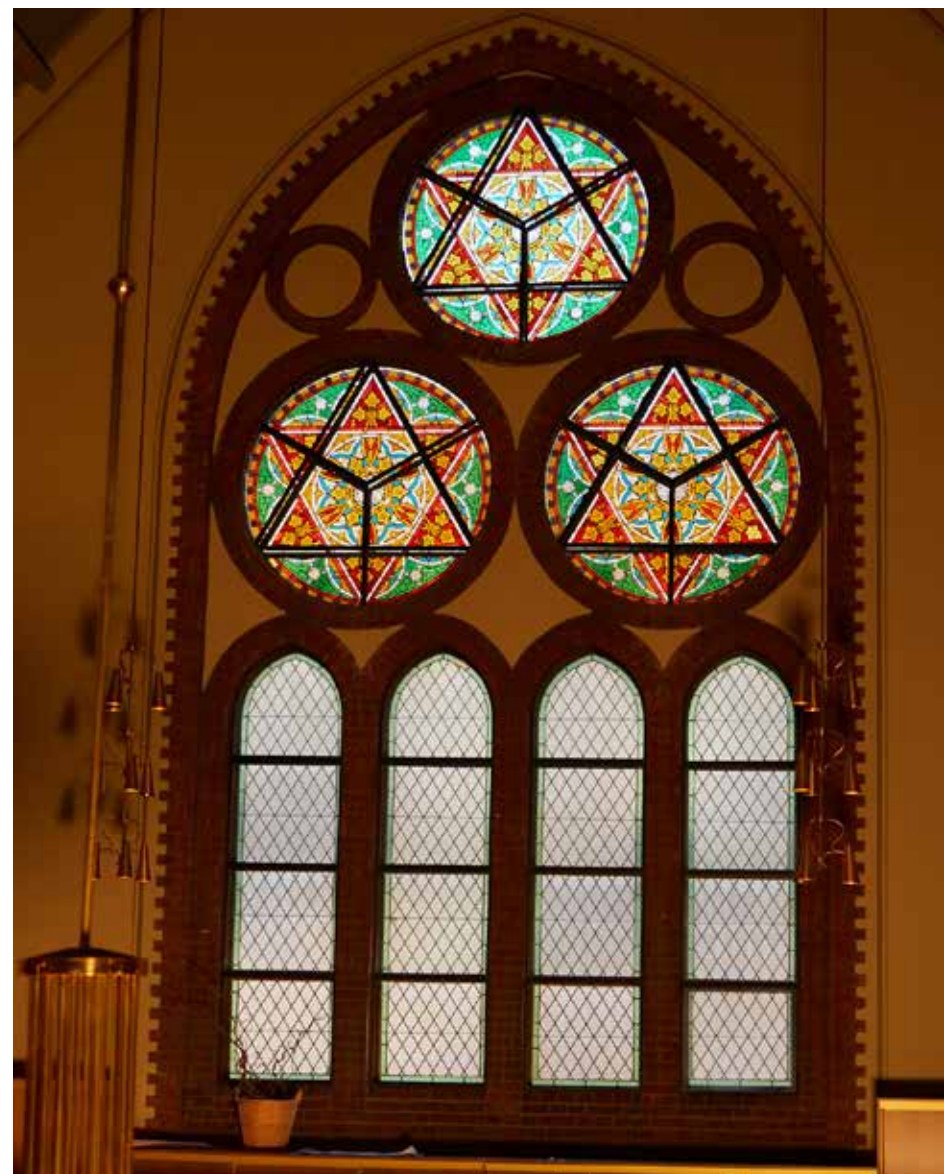
Rosevinduet med de sju sirklene

Ovenfor den lave, vestre inngangsgavlen er det en gavl med et stort «rosevindu» med en midtsirkel omkranset av seks tilsvarende sirkler, alle med flerfargete glass i grønt, rødt, gult og blått. Dette blir til sammen sju vinduer, og sju regnes som et hellig tall. Bibelen forteller at Gud skapte jorden på seks dager og hvilte på den sjuende. Og i sjutallet møtes himmel og jord. Sju er summen av tre og fire. Tre viser til den treenige Gud og fire til de fire himmelretninger og dermed til hele universet.

Sirkelen er uten ende. Den er derfor symbol for det himmelske, det evige, det fullkomne og for helhet. Arkitekten har også brukt sirkelformen som et gjennomgående tema innvendig i kirken. Hele, halve og kvarte sirkelbuer finner man i alt fra kirkebenkenes endestykker og veggens utvendige hjørner til ornamentikken i alle glassmaleriene og beina på kirkebøssen.

Davidstjerner eller marekors?

De store gavlvinduene i sideskipene er dekorert med heksagram – eller davidstjernen. Heksagrammet (fra gresk *hexa*, seks- og *gram*, tegning) er satt sammen av to likesidede trekanter. Vi finner heksagrammet i mange forskjellige kulturkretser. Det ble brukt både som dekorasjon og til magiske formål i mange land, som i Egypt, Iran, India og Kina – og i Europa. I Norge ble figuren brukt i bumerker, men

også som et magisk tegn for å holde onde krefter borte (marekors).

I den jødiske tradisjonen har heksagrammet fått navnet davidstjernen. Symbolikken er omtrent den samme som i rosevinduet. Davidstjernens seks spisser symboliserer at Gud brukte seks dager på å skape verden, og på den sjuende hvilte han. De seks taggene pluss midten utgjør sju, som er jødernes hellige tall. Men det var først på 1800-tallet at davidstjernen ble oppfattet som et spesifikt jødisk symbol, ikke minst fordi jøder ønsket et eget jødisk symbol, parallelt til de kristnes kors.

En omdiskutert teori går ut på at davidstjernen var den gamle jødiske kong Davids monogram. Fordi vokaler ikke inngår i hebraisk skriftspråk, ble David skrevet D–V–D. På gammelhebraisk skrives bokstaven D (dalet) som en likesidet trekant, og man tror da at kong David flettet samme de to D-ene til denne stjernen.

Om glasskunstneren i Sagene kirke har ment heksagrammet som en davidstjerne, som et tegn for å holde onde krefter borte eller bare som en dekorasjon, vet vi ikke.

I vinduene finner vi flere geometriske symboler: Trekanten (den treenige Gud), Y-korset og sirkelen (det evige, fullkomne).

På nord- og sørgavlen er det tre runde vinduer med heksagrammer, som oftest kalt «davidstjerner». Men de kan også ha andre betydninger. Foto: Erik Norrud.

Sidekapell for bønn og barn

I lysgloben, framme i kirken, kan du tenne lys for noen eller noe. I bønnekapellet kan du legge din bønnelapp i en krukke på alteret.
Foto: Erik Norrud.

Foto: Erik Norrud

Hele kirken er et bønnens hus (Matteus 21, 13). Men dette er fokusert spesielt noen steder. Lengst fram i sentralrommet står lysgloben. Der kan man tenne lys for noen eller noe. Lysgloben har sin form for å markere at vi som tenner lys, er en del av hele Guds skaperverk, og en del av fellesskapet av bedende mennesker over hele jorden. Lyset i sentrum av globen symboliserer Kristus, verdens lys (Johannes 8, 12).

Bønnekapell

Etter at kirken ble gjenåpnet i 2010, ble det innredet kapell i begge sideskipene. Bønnekapellet, mot nord, er tenkt som et stille sted, for meditativ bønn og tidebønner. Her kan man også legge bønnelapper i en krukke på alteret. Disse bønnene blir holdt fram for Gud under menighetens høymesse.

Alterbordet ble lagd da menigheten holdt sine gudstjenester i kapellet på

Foto: Jon Andreas Hasle

Nordre Gravlund fra 2005 til 2010. Antependiene (duk som henger ned foran) i liturgiske farger er vevd av Grindaker veveri på Hadeland. Krusifikset av ståltråd, ved siden av alteret, ble hengt opp i 2011. Det ble lagd i 1985 av kunstneren Grethe Refsum. Det er en gjenskaping, i et annet materiale, av krusifikset i Leikanger kirke.

I det høyre hjørnet av bønnekapellet står et femstemmers kororgel. Det ble offisielt innviet 4. januar 2015. (Les mer i kapitlet om orglene.)

Livsvandring i labyrint

Labyrinter har vært brukt i de fleste kulturer og til alle tider. De kan brukes som dekorasjon, men oftest brukes de i åndelig sammenheng. Å vandre gjennom en labyrint, er en meditativ og ettertenksom handling i mange religioner, gjerne en bønnevandring og en del av den åndelige praksis. De eldste labyrintene en har funnet, i form av helleristninger, er 3000 år gamle.

Kirken tok i bruk labyrinten i middelalderen. Den mest kjente labyrinten ligger i gulvet i Chartres-katedralen i Frankrike. Den ble lagd i år 1225. Kirkelabyrintene ble gjerne brukt som en avslutning på en pilgrimsvandring. Men å gå en labyrint, kan i seg selv være en liten pilgrimsvandring hen imot Gud (et alter). Labyrinten ble også brukt som symbol

Foto: Erik Norrud

Kirketorget.

Labyrint er en gammel kirkelig tradisjon. Denne er malt på veggen ved inngangen til middelalderkirken i Seljord.

Foto: Jon Andreas Hasle.

på pilegrimsvandring. Slike symboler ble i middelalderen malt på veggen f.eks. i Slidredomen og i Seljord kirke.

Labyrintteppet «Livsveien» i det søndre sidekapellet i Sagene kirke ble utformet av Jon Andreas Hasle i 2015. Stien vi går i denne labyrinten er smal. Det er neppe til å unngå at du tråkker på strekene av og til. Slik er det vel i livet også. Vi gjør alle overtramp og feiltrinn i blant. Livsveien kan også være krokete og kronglete. Av og til kan det virke som vi går i feil retning. Men holder vi oss til Jesus Kristus, han som sa at han var «veien, sannheten og livet», så er vi på rett vei. (Johannes 14, 6.)

Ved inngangen til labyrinten ligger det små foldere med viktig tekst, og lys du kan ta med deg inn i labyrinten. Gå den langsomt og med veldig korte skritt. Gjør

det til en tenksom, meditativ vandring. Kanskje du til og med skal markere at du er på vei mot det hellige, ved å ta av deg skoene?

Også barnas kapell

I alterbordet i det søndre sidekapellet er det en nedfelt glassplate. Under den kan det legges tegninger som barn kan lage ved barnebordet bak i kirken. Tegningene kan ha samme tema som de vekslende alterbildene. Kanskje en voksen kan lese for barna den bibelteksten som motivet til alterbildet er hentet fra? Det ligger bibler, også barnebibler, ved lesebordet bak i kirken.

Kirketorget

Under orgelgalleriet er det en åpen plass som kalles kirketorget. På den ene siden av torget finner du et barnebord med bøker, leker og tegnesaker. Ved siden av står et lesebord. I hylla mellom de to bordene finner du også bibler på norsk og engelsk, andaktsbøker, lokalhistoriske bøker o.l.

På den andre sida av torget er bordet hvor kirkekaffe serveres og hvor kirkevertene sitter når det er Åpen kirke.

Det ble laget nye møbler av oljet eik til kirketorget i 2014-15, to bord og tre hyller. Møblene ble formgitt av Jon Andreas Hasle.

Under glassplata på alteret i det søndre kapellet kan det legges barnetegninger.

Foto: Tommy Hvitfeldt

Et romantisk orgel

Sagene kirke er kjent for sin gode akustikk. Den er derfor mye benyttet til ulike typer konserter og til musikkopptak. Også andre arrangementer gjør Sagene verdig betegnelsen «en kulturkirke».

Et av 22 Hollenbach-orgler

Hovedorgelet i Sagene kirke er et stort konsertinstrument, et av Oslos historiske orgler. Orgelet er bygget av tyskeren Albert Hollenbach. Han var en anerkjent orgelbygger som holdt til i Neuruppin, en liten by mellom Berlin og Lübeck. Han bygde til sammen 125 typiske tyske, romantiske orgler. Fra 1880 til 1892 leverte han hele 22 orgler til Norge. To av Hollenbachs største orgler ble bygget i Bergen. Men hans instrumenter klang også i Kragerø, på Kongsberg, på Røros og i Oslo - i Paulus kirke og her på Sagene. De fleste av Hollenbachs orgler i Norge er i dag byttet ut, bygd om eller bygd inn i nye større orgler. Så har skjedd både i Paulus og her i Sagene. Det spesielle i Sagene kirke er at fasaden og 16 av de 18 opprinnelige Hollenbach-stemmene fra 1891 er relativt godt bevart.

I 1956 og 1980 ble større reparasjoner og utvidelser utført av orgelbygger J. H. Jørgensen. Orgelet fikk blant annet nytt spillebord, et sveivverk (fjerde manual), flere pedalstemmer samt et ryggpositiv (første manual). Ryggpositivet

Foto: Tommy Hvitfeldt

er orgelverket som står bak organistens rygg, ved gallerifronten.

Slik orgelet framstår i dag, har det 35 stemmer, fordelt på fire manualer og pedal. Hovedverk I og II er i hovedsak de originale Hollenbach-stemmene, stemmer med en vakker klangkarakter. De er plassert i andre og tredje manual, samt pedal.

Kororgel fra Snertingdal

I det høyre hjørnet av bønnekapellet står et femstemmers kororgel. Det ble offisielt innviet 4. januar 2015. Orgelet ble opprinnelig anskaffet til Sandvika menighetshus i 1968. Det er bygd av Norsk Orgel- og harmoniumfabrikk i Snertingdal. I 1982 ble orgelet flyttet til den nye Helgerud kirke, som en interimløsning, og så solgt til Abildsø menighet for 75 000 kr. Da Abildsø kapell ble revet, ble orgelet gitt til Abildsø sykehjem. I 2014 ble det gitt videre til Sagene kirke. Der ble det malt og dekorert av den tyske dekorasjonsmaleren Anja Tomaschewski.

Lovsangstårnet

Tårn på bygg symboliserer styrke og status. De gamle bymurer og borger hadde gjerne tårn. Villaer med tårn og spir uttrykker status og rikdom. Kirken kan kanskje sees på som en himmelborg. Men først og fremst leder kirketårnet blikket vårt oppad mot det himmelske og evige, bort fra det timelige.

En mektig takrytter

De fleste kirker har hovedtårnet over inngangen, mot vest, men slik er det ikke på sentralkirker.

Over sentralrommet i Sagene kirke hever det seg utvendig et mektig, kvadratisk tårn, kledd i kopper. Tårnet er en «takrytter», et tårn som «rir» på taket og ikke er en fortsettelse av vegger.

Tårnet har en høy gavl på hver av de fire sidene. I gavlene er det plassert urskiver. Ut fra hjørnene stikker det vannspyere av kopper, i form av frådende dragehoder. Over de fire gavlene forsetter en slank åttekantet tårnhette. På toppen blir denne omkranset av en krone, et symbol på makt, verdighet. I kirkelig sammenheng er kronen et symbol på den seirende Kristus, Himmelkongen, han som med sin oppstandelse vant over døden.

Lengre opp, ved overgangen til spiret, er det ei gylden kule med en slags blomster rettet i de fire himmelretningene. Det er usikkert om denne kula skal tillegges noen symbolsk betydning. I tilfelle kan det være jordkloden (med himmelretningene) eller enda et kongesymbol, rikseplet. Men kula har også en praktisk funksjon. I den oppbevares beskrivelser av kirken og hvem som utførte den.

Ikke værhanen, men kors

Lengre opp på spiret er det et par dekorative elementer. Helt øverst, 49 meter over bakken, er det et latinsk kors med en sol og gresk kors i midten. Mange kirker har en værhanen på toppen. Arkitekt Christian Fürst valgte nok korssymbolet svært be-

Helt øverst, 49 meter over bakken, er det et kors, et latinsk kors med en sol og et gresk kors i midten. Foto: Jon Andreas Hasle

visst. I Tyskland, hvor han hadde studert, brukte de på den tiden et kors på spiret som tegn på at dette var en protestantisk kirke.

Som helhet har tårnhetta og spiret en utsmykning som var stilmessig typisk for den tiden. Utsmykningen fungerer som en hyllest og «lovsang» til den treenige Gud, på samme måte som kor- og salmesangen i gudstjenestene.

Litt «stavkirke»?

I hvert hjørne mellom kirkebyggets fire korsarmer står det et åttekantet tårn som avsluttes med en slank, rund tårnhette med høyt spir. Vestfronten er flankert av ytterligere to tårn, større enn «hjørnetårnene», men med samme utforming. Dette er kirkens to klokketårn.

Med litt velvilje kan en se at det går en svalgang rundt Sagene kirke. En kan kanskje si at dette knytter kirken til norsk stavkirketradisjon. Det samme gjør de dragelignende vannspyerne og det at hovedtårnet er en «takrytter» (står oppå taket, og ikke som en forlengelse av vegg).

Kirkeklokker i stereo

Kirkeklokkene henger altså ikke i hovedtårnet i Sagene kirke, men i de to klokketårnene mot vest. Når man kommer nordfra mot kirkens vestfront, hører man mest den store kirkeklokka i nordre klokketårn.

Men straks man runder hjørnet, klinger de to mindre klokkene i det søndre tårnet med. Man får en stereofonisk klokkeklang. Av alle kirkene i Oslo er det bare Sagene kirke og Trefoldighetskirken som har to klokketårn.

Sagene kirke har tre klokker. Det var tømmermester C. Gathe som vant anbuds-runden da klokkene skulle bestilles i 1890. Han var representant for C. Albert Bierlings kunst- og klokkestøperi i Dresden. Klokkene ble støpt i Dresden samme året som kirken ble åpnet, 1891, og hengt opp på høstparten. De er stemt i Fis, Ais og Cis og veier henholdsvis 645, 350 og 205 kilo.

Sokneprest Julius A. Brun ble bedt om å velge inskripsjoner på de tre klokkene. På den største klokka står det: «Ps. 64, 12. Kommer, I Børn! Hører mig; jeg vil lære eder Herrens Frygt.» («Ps» står for Psalme, altså en henvisning til Salmenes bok i Bibelen.) På den mellomste klokka står det: «Ps. 84, 1-5. Hvor elskelige ere dine Boliger, Herre Zebaot. Salige ere de der bor i dit Hus.» På den minste er det skrevet: «1. Kor. 15, 55. Død, hvor er din Braad? Helvede, hvor er din Seier?»

Kunne rast sammen

Den innvendige kuppelen over sentralrommet hadde arkitekten tenkt utført som murte hvelv, men dette ble for dyrt for kommunen, så det indre taket ble utført

Foto: Erik Norrud

Dragehoder som spyr vann – når det regner. Foto: Erik Norrud

med takstoler av tre med panelt himling. Dette kunne man beklage i 2005, da det ble oppdaget ekte hussopp i taket, og kirken måtte stenges øyeblikkelig. Vi kan være glade for at det sentrale taket ikke hadde rast i hodet på kirkegjengerne. Alle tredragerne, unntatt én, måtte skiftes. Også mye annet måtte gjøres med den 114 år gamle kirken. Den ble restaurert for 16 millioner kroner, før den ble gjenåpnet 10/10 2010. Da hadde også alle malte vegg- og takflater fått sine opprinnelige farger, nyanser av grågrønt på veggene og lys- og mellomblått i tak-kuppelen. I de fem årene restaureringen varte, holdt menigheten sine gudstjenester i kapellet på Nordre gravlund.

Ved denne restaureringen ønsket menigheten å få fjernet benkene i side-skipene. Dette gjorde det mulig med to sidealtere. Et alter som ble lagd til bruk i Nordre kapell, mens menigheten holdt til der, står nå i det nordre bønnekapellet. En enkel døpefont fra Nordre kapell brukes i forbindelse med labyrinten i det søndre kapellet.

Kirken gjennomgikk en grundig oppussing også i 1956, under ledelse av arkitekt Bjarne Hvoslef i samarbeid med byarkitekt P.D. Hofflund. Bl.a. ble benkene malt med ådringsteknikk, slik at det ser ut som de er laget av eik. Tidligere var de brunbeiset. Riksantikvaren vurderer for øvrig benkene i Sagene kirke til å være av «sjelden høy kvalitet» og et fremragende eksempel på norsk snekkerkunst.

I 1956 bekostet kommunen også nytt lysarrangement. Den gamle smijernslysekronen ble fjernet og erstattet av lyskjegler i taket. Disse viste seg lite egnet. Da viste menigheten hva kirken betyr for dem. De samlet inn til en ny, stor lysekroner, som skulle henge sentralt i kirken. I januar 1978 kunne den nye kronen tas i bruk, designet av Kjell Munch og produsert på Høvik Verk.

I 2005 måtte kirken stenges fordi tre-dragerne i det indre kuppeltaket var angrepet av ekte hussopp. Alle, unntatt én, måtte skiftes. Foto: Erik Norrud

Ved hjelp av glassdørene i kirken kan man se inn i og ut av kirken på samme tid. I Salme 121 i Bibelen står det: «Herren skal bevare din utgang og din inngang fra nå og til evig tid.» Foto: Erik Norrud.

Trilletur i 1920. (Oslo Museum)

Sagene kirke er en praktfull kirke, den ligger der som en hellig øy midt i mylderet. Mange kaller den en katedral. Egentlig er en katedral hovedkirken i et bispedømme. Men i Norge bruker vi ordet også om spesielt monumentale kirker, slik som Ishavskatedralen i Tromsø. Derfor kan vi med stor rett og begeistring kalle Sagene kirke for Nordkantkatedralen i Oslo.

Allerede da kirken var ny, anla kommu-

nen parken øst for kirken, med fontene, og beplantningen rundt kirken. Da ble bl.a. kastanjetrærne plantet. Arbeidet pågikk i årene 1891-95.

Folk på Sagene er opptatt av den monumentale kirken sin. Og det kan nesten sies at det i dag er kirken som definerer hva som er Sagene. Sagene er strøket rundt Sagene kirke.

Sagene kirke er en **åpen kirke**, på mer

Sagene kirke er åpen fire dager i uka.
Foto: Jon Andreas Hasle.

enn én måte. Etter gjenåpningen i 2010 har dørene vært holdt åpne åtte timer fire dager i uka. I gjennomsnitt er det mer enn tusen besøk hver måned. Folk kommer for å se den praktfulle kirken, men også for å ha en stille stund, kanskje tenne et lys eller skrive en bønnelapp. Alle er velkomne i Sagene kirke.

Bydelsdag på Gråbeinsletta i 2015.
Foto: Audhild Årøen.

Orgelets disposisjon

Orgelet er bygd av Albert Hollenbach i 1891. I 1956 ble det utvidet med ryggpositiv, sveilverk og utvidet pedalverk. I 1980 fikk ryggpositivet sin nåværende utforming. Arbeidene i 1956 og 1980 ble utført av J. H. Jørgensens orgelfabrikk. I 2014 ble det utført en stor reparasjon av orgelbygger Marius Lyngø.

Ryggpositiv (I manual) Gedackt 8´ Principal 4´ Rörgedackt 4´ Waldfløyte 2´ Kvint 1´ Schraff 3 fag Krumhorn 8´ Tremolo	Hovedverk II (III manual) Gedackt 8´ * Salicional 8´ * Geigenprincipal 8´ * Flauto traverso 4´ * Fugara 4´ *	Koralbass 4´ Mixtur 5 fag Posaune 16´ * Oboe 2´ (transmisjon)
Hovedverk I (II manual) Bordun 16´ * Principal 8´ * Oktave 4´ * Superoktav 2´ * Siff fluete 1´ Quint 2´ * Hohlfluete 8´ * Rohrfluete 4´ * Trumpete 8´ *	Sveilverk (IV manual) Viola D`Amore 8´ Voix celeste 8´ Flute pastorale 4´ Nachthorn 2´ Mixtur 4 fag Oboe 8´ Tremolo	Kopler RP/HV I HV II/HV I SV/HV I SV/HV II RP/P HV I/P HV II/P SV/P
	Pedal Violon 16´ * Subbass 16´ * Bordun 16´ Fløyte 8´	* Stemmer fra det historiske Hollenbach-orgelet fra 1891.

Kororgelets disposisjon
Orgelet er bygd av Norsk orgel- og harmonium-fabrikk AS i 1960. Gitt som gave til Sagene kirke i 2014 og restaurert av orgelbygger Thor Nielsen og Marius Lyngø.

Hovedverk
Gedackt 8´
Rørfløyte 4´
Principal 4´
Waldfløyte 2´

Pedal
Subbass 16´
HV/P koppel

Kilder:
Jubileumsskriftene: «Sagene menighet 100 år» og «Sagene kirke 100 år».
Informasjon fra internett og Store norske leksikon.
Terje de Groot: «Oslos kirkeklokker og ringeskikker gjennom 800 år».
«Kirker i Norge. Med historiske forbilder, 1800-tallet.» Jens Christian Eldal og Jiri Havran.
ARFO 2002.
Byminner nr. 4-2011.
Arkitekt Arne E. Sæter
Kjell Arne Norum: Sagene kirke. Bilder og symboler. (2000)
Kunsthistoriker Ole Petter

Bjerkek.
Presteliste for Gamle Aker kirke, fra 1861 og fremover.
Brev fra Riksantikvaren til Oslo biskop om Sagene kirke, desember 2008

Sagene og Iladalen
menighet

Sagene og Iladalen menighet

Menigheten har to kirker: Ila «arbeidskirke» i Søren Jaabæks gate 5, øverst i Iladalen
«Nordkantkatedralen» Sagene kirke mellom vestenden av Arendalsgata og Danneviksveien

Menigheten har kontorer på nedsida av Ila kirke.

Kontoret er åpent mandag, onsdag og torsdag kl. 10-14, tirsdag kl. 12-14.

Tlf. 23 62 92 90. E-post: post.sageneogiladalen@kirken.no.

Hjemmeside: kirken.no/sageneogiladalen

Følg oss på <https://www.facebook.com/sagenekirke>

Gavekonto: 15032624275

Vipps nummer 76607 og gi gave til Sagene og Iladalen menighet.

Våre koder for SMS gaver:

send SAG 80 til 2108 og gi kr. 80

send SAG 200 til 2108 og gi kr. 200